

LOGISTIKA XIZMATLARI BOZORI XOLATI VA RIVOJLANISHI ISTIQBOLLARI (NAMANGAN SHAHAR)

Sattarova Gulnoza Xabibullayevna

Yashil iqtisodiyot va barqaror

business kafedrası o'qituvchisi

Baxriddinov Faxriddin Ilyos o'g'li

Namangan Davlat Universiteti, Iqtisodiyot

fakulteti LGS-AU-22 gruh talabasi

+998939484434 fahriddinuzb@mail.ru

Annotatsiya

Ushbu tadqiqotda Namangan shahri misolida mintaqaviy logistika bozorining transformatsiyasi o'rganiladi. Maqolada transport koridorlarining samaradorligi, "A" va "B" toifasidagi omborxonalar yetishmovchiligi, raqamli logistika platformalarining joriy etilishi hamda eksport zanjiridagi logistik xarajatlar tahlil qilinadi. 2025-2026 yillarga oid so'nggi statistik ko'rsatkichlar asosida bozorning o'sish nuqtalari aniqlangan.

Kalit so'zlar: Logistika xabi, multimodal tashuvlar, "so'nggi milya", ta'minot zanjiri boshqaruvi (SCM), ekspeditorlik xizmatlari, tranzit koridori, raqamli logistika, omborxonalar logistikasi, "Cold Chain", yuk aylanmasi.

Kirish

O'zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilish sharoitida logistika tizimi ishlab chiqarish va iste'mol o'rtasidagi "qon aylanish tizimi" vazifasini bajarmoqda. Namangan shahri — Farg'ona vodiysining shimoliy qismida joylashgan strategik tugun bo'lib, u nafaqat ichki bozor, balki Qirg'iziston va Xitoy yo'nalishidagi tranzit yo'laklari uchun ham muhim ahamiyatga ega. Hozirgi kunda Namangan iqtisodiyotida **to'qimachilik, charm-poyabzal va qishloq xo'jaligi** klasterlarining ulushi yuqoriligi logistika xizmatlariga (ayniqsa, kargo va ombor xizmatlari) bo'lgan talabni yiliga o'rtacha **12-15%** ga oshirmoqda. Ushbu maqola sohadagi tizimli muammolar va ularning yechimlarini tahlil qiladi.

ASOSIY QISM

Bugungi kunga kelib, Namangan shahrida transport xizmatlari bozori barcha xizmatlar tarkibida yetakchi o'rinni egallaydi. 2025-yilgi ko'rsatkichlar shuni ko'rsatadiki, yuk aylanmasining asosiy qismi avtomobil transportiga to'g'ri kelmoqda. Tadqiqot davomida Namangan viloyati statistika boshqarmasining 2024-yil yakunlari va 2025-yilning birinchi yarmi bo'yicha xizmatlar sohasi dinamikasi, Namangan logistika salohiyati qo'shni Farg'ona va Andijon viloyatlari bilan solishtirish,

Namangan shahrining logistika markazi sifatidagi kuchli va kuchsiz tomonlari, imkoniyat va xatarlari, hududdagi 20 dan ortiq ekspeditorlik kompaniyalari va eksportyor korxonalar o'rtasida logistik to'siqlar bo'yicha ma'lumotlar o'rganilib tahlili amalga oshirilgan.

1-jadval**Namangan viloyati va shahrida logistika xizmatlari tarkibi (2025-yil holatiga)**

Ko'rsatkichlar	Hajmi (mlrd so'm)	O'sish sur'ati (%)	Jami xizmatlardagi ulushi
Jami transport xizmatlari	4,250.6	114.8	24.2%
Yuk tashish xizmati (Avto)	2,890.2	112.5	16.5%
Ombor xizmatlari (Terminal)	480.4	118.9	2.7%
Kuryerlik va pochta xizmati	145.8	126.3	0.8%
JAMI LOGISTIKA	3,516.4	115.6	20.0%

Ushbu jadvalda keltirilgan ma'lumotlarni tahlili shuni ko'rsatadiki, Namanganda logistika sektori hajmi 3,516.4 mlrd so'mni tashkil etmoqda. Bu viloyatdagi barcha xizmatlarning roppa-rosa 20.0% qismi aynan logistikaga to'g'ri kelishini anglatadi. Transport xizmatlarining umumiy hajmi 4,250.6 mlrd so'mni tashkil etib, logistika tizimining boshqa sohalarining hajmidan yuqoriroq, chunki transport xizmatlari tarkibiga yo'lovchi tashish ham kiradi. Logistika esa asosan yuk tashish va saqlashga yo'naltirilgan.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, logistika bozori uchta asosiy yo'nalishga bo'lingan:

- Avtomobilda yuk tashish (eng yirik sektor):
  - Hajmi: 2,890.2 mlrd so'm.
  - Ulushi: Jami xizmatlarning 16.5% qismi. Bu Namangan iqtisodiyoti asosan avtomobil yo'llari orqali yuk tashishga (klasterlar va savdo uchun) bog'lanib qolganini isbotlaydi.
- Ombor va terminal xizmatlari:
  - Hajmi: 480.4 mlrd so'm.
  - Ulushi: jami xizmatlarning atigi 2.7% qismi. Bu ko'rsatkich nisbatan past, demak, mintaqada yuklarni saqlash va qayta ishlash infratuzilmasi (omborxonalar) hali to'liq rivojlanmagan va katta investitsiya talab qiladi.
- Kuryerlik va pochta xizmatlari:
  - Hajmi: 145.8 mlrd so'm.

- Ulushi: Atigi 0.8%. Hajmi kichik bo'lsa-da, eng yuqori o'sish sur'ati aynan shu yerda.
- Kuryerlik xizmatlari (126.3%): bu soha rekord darajada o'smoqda. Buning asosiy sababi-E-commerce (Uzum, Ozon, Wildberries) kabi onlayn savdo platformalarining Namangan bozoriga faol kirib kelishidir.
- Ombor xizmatlari (118.9%): yuk tashishga (112.5%) qaraganda tezroq o'smoqda. Bu shuni ko'rsatadiki, tadbirkorlar endi nafaqat yuk tashish, balki uni zamonaviy omborlarda saqlash xizmatiga ham ko'proq ehtiyoj sezmoqda.

Namangan shahrini tranzit va savdo xabi sifatida shakllanayotgani, bozorning o'sish drayveri-kuryerlik xizmatlari va raqamli savdo bo'lsa, asosiy iqtisodiy tayanchi-avtomobil yuk tashuvlari bo'lib qolmoqda. Omborxonalar xizmatlaridagi 18.9% lik o'sish esa yaqin yillarda mintaqada yangi logistika markazlari qurilishi ko'payishidan dalolat beradi.

Omborxonalar infratuzilmasi holatiga e'tibor karatilsa, Namangan shahrida hozirgi kunda umumiy maydoni 120 000 m² dan ortiq bo'lgan ombor maydonlari mavjud. Biroq, ularning atigi 12% qismi "A" va "B" toifasidagi (zamonaviy boshqaruv tizimiga ega) omborlardir.

2-jadval:

Omborxonalar sig'imi va texnologik darajasi

Toifa	Mavjud maydon (m ²)	Avtomatlashtirish darajasi	Asosiy foydalanuvchilar
A va B klass	14,500	Yuqori (WMS tizimi)	Farmatsevtika, yirik tekstil
C klass	65,000	O'rta (Yarim avtomat)	Qurilish materiallari, oziq-ovqat
D klass (Oddiy)	40,500	Past (Qo'l mehnati)	Kichik tadbirkorlar

Jadvalda omborlar uchta asosiy toifaga (klassga) bo'lingan bo'lib, ular o'rtasidagi farq juda katta:

- A va B klass (modernizatsiyalashgan):
  - Holat: eng yuqori texnologik darajaga ega.
  - Xususiyati: WMS (Warehouse Management System — Ombor boshqaruv tizimi) kabi raqamli dasturlar bilan jihozlangan. Bu yuklarni avtomatik hisobga olish, real vaqt rejimida qoldiqlarni nazorat qilish imkonini beradi.
  - Asosiy foydalanuvchilar: farmatsevtika (dori-darmonlar uchun maxsus harorat kerak) va yirik tekstil klasterlari.

- Muammo: mavjud maydon juda kam — atigi 14,500 \$m²\$. Bu mintaqada yuqori texnologiyali logistikaga talab katta, ammo taklif yetishmasligini ko'rsatadi.
- C klass (o'rta daraja):
  - Holat: yarim avtomatlashtirilgan.
  - Xususiyati: asosan yuk ko'targichlar (forklifts) va oddiyroq mexanizatsiyalashgan tizimlardan foydalaniladi.
  - Mavjud maydon: eng ko'p maydon aynan shu toifaga tegishli — 65,000 \$m²\$.
  - Asosiy foydalanuvchilar: qurilish materiallari va oziq-ovqat yetkazib beruvchilar.
- D klass (an'anaviy/oddiy):
  - Holat: Avtomatlashtirilmagan, asosan qo'l mehnati.
  - Mavjud maydon: 40,500 \$m²\$.
  - Asosiy foydalanuvchilar: kichik tadbirkorlar va mahalla bozorlari uchun tovar saqlaydiganlar.

Jadvaldagi raqamlar Namangan logistika bozori haqida quyidagi muhim xulosalarni beradi:

1. Infratuzilma nomutanosibli: Namangandagi jami 120,000 \$m²\$ ombor maydonining atigi 12% qismi zamonaviy (A/B klass) standartlarga javob beradi. Qolgan 88% maydon texnologik jihatdan orqada qolgan.
2. Sifatga intilish: farmatsevtika va tekstil kabi yirik sohalar zamonaviy omborlarga muhtoj, biroq ularning maydoni kamligi mahsulot tannarxi oshishiga yoki saqlash sharoiti yomonlashishiga olib kelishi mumkin.
3. Investitsion jozibadorlik: jadval tadbirkorlar uchun "ishora" beradi: Namanganda zamonaviy, avtomatlashtirilgan (WMS tizimli) omborlar qurish-eng istiqbolli va bo'sh turgan yo'nalishdir.

Ushbu ma'lumotlar logistika bozorini raqamlashtirish va xalqaro standartlarga keltirish uchun "A" va "B" toifasidagi omborxonalar hajmini kamida 2-3 barobar oshirish zarurligini isbotlaydi.

Muhokama: Bozor drayverlari (rivojlanish omillari)

1. Elektron tijorat (E-commerce): Uzum Market, Ozon va Wildberries platformalarining Namanganda o'z tarqatish punktlarini (PVZ) ko'paytirishi "so'nggi milya" (last mile delivery) logistikasini 26% ga o'stirdi.
2. To'qimachilik eksporti: Namangan to'qimachilik mahsulotlarining 60% dan ortig'i xalqaro logistika (asosan Rossiya va Yevropa) orqali tashiladi. Bu esa professional ekspeditorlik xizmatlariga talabni oshirmoqda.
3. Raqamlashtirish: Mahsulot tannarxida logistika xarajatlarini kamaytirish uchun korxonalar Firebase yoki ERP bazasidagi logistik modullarni joriy qilmoqda. Bu

esa marshrutlarni optimallashtirish va yoqilg'i sarfini 15-20% ga tejash imkonini beradi.

3-jadval**SWOT tahlili (Namangan logistika bozori misolida)**

Kuchli tomonlar	Kuchsiz tomonlar	Imkoniyatlar	Xatarlar
Geografik qulaylik (Vodiyni bog'lovchi markaz)	"A" klass omborlar yetishmasligi	Xitoy-Qirg'iziston-O'zbekiston t.yuli	Yoqilg'i narxi o'zgaruvchanligi
Ishchi kuchi arzonligi	Sovitkichli omborlar yetishmasligi	Erkin iqtisodiy zonalar (EIZ) imtiyozlari	Tranzit yo'llaridagi tirbandlik

Kuchli tomonlar. Namangan shahri Farg'ona vodiysining markaziy nuqtalaridan biri bo'lib, vodiyni Toshkent va boshqa viloyatlar bilan bog'lovchi transport tugunidir. Bu joylashuv yuk tashish xarajatlarini kamaytirish va vaqtni tejash imkonini beradi. Ishchi kuchi arzonligi esa, viloyatda aholi zichligi yuqoriligi va mehnat resurslarining ko'pligi logistika markazlari hamda kuryerlik xizmatlari uchun operatsion xarajatlarni (maoshlar va xizmat haqi) raqobatbardosh darajada saqlab turadi.

Kuchsiz tomonlar. Tizimdagi muammolar va kamchiliklar sifatida "A" klass omborlar yetishmasligi Namanganda bunday omborlarning tanqisligi yirik xalqaro kompaniyalarning kirib kelishini sekinlashtiradi. Sovitkichli omborlar yetishmasligi esa, Namangan qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportida yetakchi bo'lsa-da, meva-sabzavotlarni uzoq vaqt saqlash va "Cold Chain" (sovuq zanjir) logistikasini ta'minlash uchun maxsus muzlatkichli omborlarning yetishmasligi mahsulot sifatining yo'qolishiga olib keladi.

Imkoniyatlar. Xitoy-Qirg'iziston-O'zbekiston temir yo'li bu global loyiha Namangan shahrini xalqaro tranzit yo'lagiga aylantiradi. Shahar orqali o'tadigan yuk oqimi bir necha barobar ortishi va logistik xizmatlar eksportidan katta daromad olish imkoniyati tug'iladi. Erkin iqtisodiy zonalar (EIZ) imtiyozlari Namangandagi iqtisodiy zonalar logistika tadbirkorlari uchun bojxona va soliq imtiyozlarini taqdim etadi. Bu yangi logistika xablari va terminallari qurilishiga investitsiyalarni jalb qilish uchun katta imkoniyatdir.

Xatarlar. Yoqilg'i narxi o'zgaruvchanligi logistika sohasining 30-40% xarajatlari yoqilg'iga to'g'ri keladi. Jahon bozorida neft narxi va ichki bozordagi dizel/metan narxlarining beqarorligi xizmat tannarxi oshishiga sabab bo'ladi. Shuningdek, tranzit yo'llaridagi tirbandligi ayniqsa "Qamchiq" dovonidagi mavsumiy tirbandliklar va yo'llarning o'tkazuvchanlik qobiliyati yuk yetkazib berish vaqtining cho'zilishiga va logistik zanjirning uzilishiga olib kelishi mumkin.

XULOSA.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Namangan shahri geografik jihatdan Farg'ona vodiysi markazida joylashgan bo'lib, qo'shni viloyatlar va mamlakatlar bilan savdo aloqalarini rivojlantirish imkoni borligi uchun logistika bozori jadal rivojlanish bosqichida, biroq infratuzilmaviy cheklovlar mavjud. Bozorni yanada rivojlantirish uchun quyidagilar taklif etiladi:

1. Logistika xablarini (Hub) tashkil etish: Namangan aeroporti va temir yo'l vokzallari yaqinida multimodal logistika markazlarini qurish.
2. "Cold Chain" tizimi: qishloq xo'jaligi eksporti uchun 5000 tonnadan yuqori sig'imli muzlatkichli omborlar tarmog'ini kengaytirish.
3. IT-logistika: yuk tashish jarayonlarini avtomatlashtirish, haydovchilar reytingini yuritish va yuk xatlarini (waybills) elektron shaklga o'tkazish (E-Logistika).

Kelajakdagi istiqbollar shuni ko'rsatadiki, 2028-yilga borib Namangan shahrida logistika xizmatlari eksporti hajmi hozirgiga nisbatan 1.8 baravarga oshishi prognoz qilinmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yilgi "Transport sohasini raqamlashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.
2. Namangan viloyati Iqtisodiyot va moliya boshqarmasi hisobotlari (2025).
3. Logistics Performance Index (LPI) - World Bank 2024.
4. "Logistika va ta'minot zanjirini boshqarish" darsligi, Toshkent, 2025.